■ Вёскі, якія знікаюць: апошнія жыхары

Верхняе Чэрніхава Баранавіцкага раёна

«І ПРЫ ПАНАХ, І ПРЫ САВЕТАХ ДОБРЫ РАБОТНІК БЫЎ У ЦАНЕ»

Ветэран вайны, былы саўгасны трактарыст зіму правёў у сына ў горадзе. А летам яго зноў пацягнула ў родную хату. Дзядуля сам даглядае невялікі агарод і немалы кветнік, спраўляецца са сваёй няхітрай хатняй гаспадаркай. «Мая гаспадынька любіла кветкі, — расказвае. — Вось я цяпер іх не пакідаю, хоць ужо пяць гадоў адзін...» Філарэт ЯНУЦЬ адзін з нямногіх жыхароў Верхняга Чэрніхава. Зарэгістравана ў вёсцы дзевяць чалавек, але пражывае яшчэ менш... А мясціны тут, мала сказаць, прыгажэнныя. Старшыня сельскага Савета Наталля Ібрагімава папярэджвала, у гэтай вёсцы аўра нейкая асаблівая, як ступаеш нагой — адчуваеш супакаенне, раскошу. Можа, іх ствараюць старыя высокія ліпы, што засталіся ад панскага фальварка? Апошніх гаспадароў сядзібы памятае наш герой.

Капліца на ўездзе.

З кнігі Анатоля Федарука «Старадаўнія сядзібы Берасцейшчыны» можна даведацца, што фальваркам Горны Чэрніхаў, так ён раней называўся, з XVII стагоддзя валодалі Рдултоўскія. Яны займалі ганаровыя пасады, удзельнічалі ў рабоце сеймаў, карысталіся каралеўскімі прывілеямі. Адзін з гаспадароў сядзібы — Казімір Рдултоўскі — быў праўнукам князя Радзівіла Рыбанькі. Яго сенсацыйны шлюб з дачкой бацькі ад другой жонкі нарабіў шуму па ўсёй ваколіцы, але кар'еры навагрудскага маршалка не перашкодзіў. А вось апошнім уладальнікам фальварка стаў Канстанцін Рдултоўскі (1880—1953), выпускнік Варшаўскага політэхнічнага інстытута, павятовы камісар, павятовы стараста ў Баранавічах. У 1939 годзе ён быў арыштаваны і высланы ў Караганду. Пасля вызвалення жыў у Іране, Англіі, дзе і памёр. Ёсць таксама звесткі аб тым, што яго жонка Соф'я Хрыстофа, балгарка па нацыянальнасці, у вайну трапіла ў лагер Асвенцым, пасля вызвалення жыла ў Еўропе.

Паноў Філарэт Рыгоравіч згадвае добрым словам, кажа, што вельмі цанілі яны тых, хто старанна працаваў, а гультаёў не любілі. Паводле яго слоў, усёй гаспадаркай запраўляла пані, бо пан быў вечна заняты справамі службы і грамады. І бацькі, і дзяды нашага героя жылі пры фальварку. У дзеда было шмат дзяцей, жылі, вядома, беднавата. Бо тады заможным лічыўся той, хто меў шмат зямлі. Кожнаму сыну трэба было даць надзел, а дачцэ ў пасаг таксама — не меншы за гектар. Без гектара зямлі шанцы на замужжа істотна памяншаліся. Бацька Філарэта Рыгор працаваў на панскай гаспадарцы, а маці служыла пакаёўкай. Вось яны і пабраліся шлюбам, не аглядаючыся на пасаг і агульную колькасць зямлі, хоць і не ведалі, што хутка гэта не будзе мець значэння. Падлеткам Філарэт таксама падпрацоўваў у пана. Расказваў, як яму, 13-гадоваму, давералі адказную місію: ён падводай вазіў панскую дачку, на два гады старэйшую за яго, у школу. За гэтую паслугу атрымліваў кожны раз 50 грошаў, па тым часе нядрэнны заробак. Можна было купіць нешта з прадуктаў альбо якіх ласункаў. Ну а потым, як вядома, усё памянялася, а потым наогул — вайна.

Пасля вызвалення Беларусі ў 1944-м яго, 18-гадовага, забралі на фронт.

— Такіх, як я, — згадвае ветэран, — накіроўвалі на вучобу, тры месяцы нас вучылі, потым адпраўлялі на другую лінію фронту. Я так разумею, не хацелі адразу кідаць на перадавую, бо ад нас там, вядомая рэч, нічога не засталося б. Але к канцу вайны мы ўжо былі абстралянымі байцамі. Адным словам, усю Еўропу прайшоў і дайшоў да Берліна. Потым нас перакінулі на кітайскі напрамак служыць далей. Вярнуўся дадому ў 1951 годзе.

— У мяне была добрая характарыстыка пасля службы, — працягвае Філарэт Рыгоравіч. — І вось начальнік раённай міліцыі, помню як цяпер яго прозвішча Пагадаеў, вельмі ўгаворваў мяне пайсці ў ор-

Філарэт ЯНУЦЬ.

ганы працаваць. Тады, праўда, у нас Гарадзішчанскі раён быў, а не Баранавіцкі... Я ўсяляк адмаўляўся, казаў, што не дужа пісьменны: я ж усяго два класы пры Польшчы скончыў. А ён не згаджаўся, казаў, што пашлюць мяне вучыцца завочна, а я каштоўны для іх кадр, бо зброю знаю, карыстацца ёю ўмею. А мне тая зброя, ведаеце, як за сем гадоў надакучыла! Я не воін па натуры, я больш люблю на зямлі працаваць. Адным словам, катэгарычна не пагадзіўся і прыйшоў у калгас, які толькі што арганізавалі, на агульныя работы. Спачатку аралі і сеялі — усё коньмі рабілі, вось я і займаўся гэтым. Потым паставілі брыгадзірам, а калі два калгасы аб'ядналі, нават кіраўніком падраздзялення. Пабыў тры гады на гэтай пасадзе, з часам сталі прыходзіць маладыя з адукацыяй, мяне зноў паставілі брыгадзірам. Так я адпрацаваў 16 гадоў. А потым пайшоў на курсы трактарыстаў, здаў на правы і перайшоў працаваць на трактар. Летам заўсёды перасаджваўся на камбайн, гэту работу любіў, гэта была мая работа. І мяне заўважалі, нават у Маскву на ВДНГ адзін раз ездзіў. Зарабіў добрую пенсію, вось такое маё жыццё, — заключае ветэран.

Філарэт Януць з жонкай выгадавалі траіх дзяцей. Праўда, перажылі вялікае гора, адзін сын трагічна загінуў зусім малады. Цяпер сын і дачка жывуць у Баранавічах. Вядома, клічуць да сябе бацьку.

А дом у ветэрана дыхтоўны, што гаворыць пра ўмельства яго гаспадара. У пакоях прыбрана і дагледжана, нібы тут кожны дзень шчыруе гаспадыня. Апошняе ўжо, відаць, заслуга дзяцей і ўнукаў.

Сталы чалавек расказвае, што сядзець на лаўцы ды сумаваць яму не даводзіцца. Днём ён стараецца папрацаваць на агародзе, вечарам уключае тэлевізар, але глядзіць толькі выпуск навін. Ды і сучасныя фільмы, перадачы, мякка кажучы, не на яго густ. А вось радыё працуе цэлы дзень, так нават весялей у хаце. Два разы на тыдзень прыходзіць аўтакрама, раней заходзіла нават тры разы, але самі нешматлікія жыхары Верхняга Чэрніхава адмовіліся, сказалі, што ім хопіць і двух прыездаў. «Што там нам купляць? Малака, хлеба ды ўсяго іншага набяром, ва ўсіх жа халадзільнікі ёсць. Чаго там машыну лішні раз ганяць», — разважае ён па-гаспадарску.

— Некалі жылі бедна, але былі адкрытыя душой адно да аднаго, і ў бядзе, і ў радасці разам, нават суседзі. А цяпер, глядзіце, вось я ў сына зімой жыву, у яго свой дом, суседзі на вуліцы павіталіся, перакінуліся словам, нават пенсіянеры, нічым не занятыя, і разышліся па сваіх вуглах. Няма паняцця, каб зайсці адно да аднаго, пагаварыць. Я лічу так: чым больш забяспечаным становіцца чалавек, чым багацей ён жыве, тым ён горшы. Можа, вы так не лічыце, але вы не ведаеце, якія раней былі людзі... І мяне гэта вельмі хвалюе, — разважае ветэран.

Сам жа Філарэт Рыгоравіч вельмі любіць гасцей. Расказвае, што гады два таму нейкія сталічныя журналісты хадзілі па ваколіцы, спрабавалі адшукаць рэшткі панскай сядзібы. Тут захаваліся ліпавая алея, разваленая капліца-ўсыпальня роду Рдултоўскіх. Апошнюю, праўда, даўно разрабавалі вандалы. Засталіся яшчэ вадаёмы і невялічкая каплічка пры ўездзе. Дарэчы, на здымку 1987 года ў кнізе Федарука яна выглядае вельмі занядбанай, а цяпер адрамантаваная, мае выгляд даволі прывабны. Дык вось, Філарэт Рыгоравіч запрасіў дадому тых падарожнікаў, пачаставаў, расказаў, што помніць пра мінулае вёскі, якую раней так прыгожа называлі Горны Чэрніхаў. Ён і нас вельмі запрашаў застацца, пасядзець, пагаманіць. Мы прыехалі да ветэрана са старшынёй сельскага Савета Наталляй Ібрагімавай і старшынёй раённага Савета Сяргеем Слівай. І вельмі пашкадавалі, што дзень быў шчыльна распісаны і прызначаны яшчэ сустрэчы. Да такіх людзей трэба прыходзіць не зважаючы на гадзіннік.

Святлана ЯСКЕВІЧ

■

ЦЯЖКІЯ ТЫЯ, КАМУ ЦЯЖКА

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

— Калі б не гэтая ўстанова, не ведаю, кім бы я стаў. Ужываў алкаголь, пачаў нюхаць розныя хімічныя рэчывы, прапускаць урокі ў школе, неаднаразова ўсчынаў бойкі. У гэтай установе я ўжо год і дзевяць месяцаў. Шчыра кажучы, рады, што сюды трапіў. Менавіта тут далі сілы да далейшага жыцця. Тут пазнаёміўся з многімі людзьмі, зразумеў, што рабіў не так, як трэба, — неяк па дарасламу кажа Вова.

— Я таксама ўжываў алкаголь, наркотыкі. Выхавацелі, педагогі, псіхолагі, спецыялісты дапамагаюць мне паверыць у свае сілы і стаць на ногі. Вядома, ніхто не дапаможа, калі сам не захочаш і не прыкладзеш намаганні. Тут можна таксама па жаданні набыць спецыяльнасць, якая дасць магчымасць у далейшым зарабляць на жыццё. Хочаш быць будаўніком — калі ласка. А некаму даспадобы рамантаваць аўтамабілі, займацца агародніцтвам, — лічыць Андрэй.

Вядома, спецвучылішча — гэта не дзіцячая калонія. Яно ўваходзіць у сістэму Міністэрства адукацыі Беларусі. Цяжкія падлеткі, па сутнасці, не з'яўляюцца злачынцамі. Судзімасць пасля выхаду з установы пагашаецца незалежна ад катэгорыі парушэння. Але рэжым дня тут строгі, як у арміі. Пад'ём, гігіенічныя працэдуры, прыбіранне пасцеляў, спальных пакояў, сняданак, вучоба ў школе, заняткі ў вытворчых майстэрнях, вольны час, адбой.

Фота Анатоля БАСАВА.

Выхаванцы вучылішча не толькі вучацца, працуюць, але і змястоўна адпачываюць.

— Дзеці атрымліваюць у нас звычайную адукацыю. Толькі для выхаванцаў з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця распрацаваныя спецыяльныя вучэбныя праграмы. Для гэтай катэгорыі гадаванцаў восенню і зімой адкрываем кароткачасовы курс фізічнага развіцця, дзе іх вучаць вырошчваць агародніну, садавіну, даглядаць за свойскай жывёлай. А навучэнцы з каледжаў, ліцэяў набываюць яшчэ і прафесіі маляра-тынкоўшчыка, абліцоўшчыка-плітачніка і слесара па рамонце аўтамабіляў, — расказала **намеснік дырэктара Марына РАКЕЦКАЯ.**

У вучэльні ўладкаваны гаспадарчы двор, дзе ўтрымліваецца розная жыўнасць: куры, парсюкі, коні. Ёсць свае пасека, цяпліцы, сад. Прадукцыя выкарыстоўваецца ва ўласнай сталоўцы, што дазваляе разнастаіць меню вітамінамі і крыху знізіць кошт харчавання. Ва ўстанове яно пяціразовае.

— Цяжка працаваць з такімі падлеткамі? — пацікавілася ў Марыны Францаўны.

— У гэтых хлопчыкаў іншае мысленне, чым у іх равеснікаў. Яны вельмі запушчаныя ў плане сацыяльнай адаптацыі. Вядома, могуць змахляваць, апраўдваючы свае ўчынкі, выкручвацца з сітуацыі, схітрыць.

Мабыць, ім не хапае чалавечых стасункаў, хатняй цеплыні, дарослага сябра, які б параіў выхад з цяжкай сітуацыі, падказаў, дапамог, лічыць спецыяліст

— Да нас прывезлі падлетка, які выпіў піва, трапіў на вочы ўчастковаму інспектару міліцыі. У выніку — штраф. Сеў за руль матацыкла — спынілі супрацоўнікі ДАІ. Ага, нападпітку за рулём, няма тэхагляду. Словам, за дзень некалькі парушэнняў. Паступіў падлетак у дэпрэсіўным стане. Але да яго знайшлі падыход, прапанавалі папрацаваць на гаспадарчым двары. Так, вясковага хлопца вывелі з дэпрэсіі, — успамінае **педагог-псіхолаг Анатоль КРАСНЕВІЧ.**

Летась чацвёра хлопцаў паступілі ў сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы. Ім далі магчымасць пад наглядам сацыяльных педагогаў з'ездзіць у каледжы, здаць дакументы і прайсці цэнтралізаванае тэсціраванне. Затым падалі ў суд неабходныя дакументы аб датэрміновым вызваленні абітурыентаў, паколькі яны добра сябе паводзілі.

Падлеткі ведаюць, што парушыць правілы прыжывання, дысцыпліну — значыць, пазбавіцца маленькіх радасцяў. Напрыклад, сустрэчы з бацькамі або магчымасці паехаць на канікулы да двух тыдняў дадому.

— На працягу двух гадоў мы адсочваем далейшы лёс былых выхаванцаў, дапамагаем уладкавацца на работу, — расказвае дырэктар Андрэй Дубаневіч. — Звязваемся з органамі ўлады, установамі адукацыі, цікавімся, чым займаюцца, як сябе паводзяць.

І пра многіх чуюць толькі добрыя водгукі.

Таццяна ЛАЗОЎСКАЯ.

❍ У тэму

Не так даўно ў прафтэхвучылішчы адкрылася майстэрня па рамонце аўтамабіляў, аснашчаная сучасным абсталяваннем.

Сяргей РУДЫ, намеснік міністра адукацыі Беларусі:

— Мы адкрываем сур'ёзную справу. Тут маладыя людзі будуць атрымліваць прафесію, якая запатрабавана на рынку працы, якая патрэбная, важная не толькі самім хлопцам, але і дзяржаве. Мы маем намер выкарыстоўваць гэтае абсталяванне і памяшканне не толькі для патрэб установы. Аднак і ажыццяўляць прафесійную падрыхтоўку вучняў Крывіцкай сярэдняй школы.

Праект рэалізаваны пасольствам Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь і маладзёжнай рэлігійнай місіяй «Чыстае сэрца».

Міхаіл ХАБРАС, часовы павераны ў справах пасольства Польшчы ў Беларусі:

— Гэты праект мае на мэце стварыць умовы для рэабілітацыі і сацыяльнай рэінтэграцыі моладзі і дае магчымасць атрымаць прафесію аўтамеханіка. Практычныя навыкі аблегчаць ім пошук і пачатак легальнай работы. І тым самым — старт для новага жыцця.